

Корекційна робота з підлітками, які мають епізодичний досвід вживання алкоголю

Аліса Штам

магістрантка ННІ психології,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

Ольга Васильченко

доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

ORCID: 0000-0002-2502-8072

Сучасність зумовлює нові виклики до емоційної і психічної стійкості зростаючого покоління. Швидка мінливість суспільних пріоритетів і моральних цінностей, соціально-економічні умови життя більшості населення, війна на сході країни, всесвітня пандемія COVID-19 викликають негативні емоційні стани у більшості дорослих, й особливо шкідливо позначаються на психіці дітей та підлітків.

Серед негативних впливів незрозумілого світу на підлітків, що сполучаються із їх зростаючим прагненням відстояти власну дорослість, самостійність, незалежність, особливо виділяється ризик виникнення адиктивної поведінки в учнів. Бажаючи полегшити переживання, втекти від необхідності розв'язувати складні проблеми, підлітки можуть вживати психотропні речовини-тютюн, алкоголь, наркотики, чи занурюватися у віртуальний світ. Небезпека виникнення навіть епізодичного вживання психотропних речовин тісно пов'язується із ймовірністю виникнення схильності у підлітків та подальшого формування стійкої адиктивної поведінки. Вказана проблема виникнення адиктивної поведінки у підлітків сполучається із необхідністю здійснення профілактично-корекційної роботи з ними навіть при епізодичному досвіді вживання алкоголю, тютюну чи інших психотропних речовин.

Особливості вивчення адиктивної поведінки підлітків висвітлюються у працях науковців Л. Вольнової, Г. Золотової, Н. Максимової, О. Яременко та ін. Психолого-педагогічні засади профілактики адиктивної поведінки у підлітків описують О. Заверуха, В. Лютий, Н. Максимова, В. Оржеховська, Н. Пихтіна, Ю. Шатило та ін. Методичні особливості корекційної роботи з підлітками для превенції і подолання їх епізодичних виявів адиктивної поведінки вказано у дослідженнях Л. Корсун, В. Лютого, Н. Максимової, В. Співак та ін.

Разом з цим недостатньо уваги науковців приділяється корекційній роботі з підлітками, які мають епізодичний досвід вживання алкоголю, що й обумовлює необхідність науково-прикладного дослідження означеної тематики та представлення його результатів.

Адиктивна поведінка є серйозною соціальною і психологічною проблемою, оскільки у вираженій формі може мати такі негативні наслідки, як втрата працездатності, конфлікти з оточуючими, скоєння злочинів. За визначенням О. Песоцької, «адикція в загальному розумінні-це прагнення покластися на когось

чи щось з метою отримання задоволення або адаптації, залежність від деяких предметів, речовин чи видів діяльності» [1, с. 127].

Аналізуючи проблеми прояву адиктивної поведінки у підлітковому віці, помічаємо все більше розширення видів адиктивної поведінки. Крім хімічних адикцій, таких як вживання алкоголю і тютюну, частішають випадки залежності від комп'ютерних технологій, Інтернету тощо. При цьому основними причинами вживання підлітками психотропних речовин, алкоголю, занурення у віртуальний світ є: пошук задоволення, ейфорії, збільшення активності, а також спроба позбутися неприємних переживань, поганого настрою, втеча від проблем і труднощів у спілкуванні та ін.

Як вказують Д. Баннікова та А. Горчакова, «поведінка підлітків значною мірою визначається характерними для цього періоду життя реакціями: емансипації, групування з однолітками, захопленнями (хобі), імітації» [2 с. 99]. Саме ці реакції можуть стати чинниками ризику в зловживанні різними речовинами-тютюном, алкоголем, наркотиками.

Аналізуючи чинники виникнення адиктивної поведінки у підлітків, зауважимо, що цей вік є суперечливим і відрізняється значними змінами у світобаченні і самоставленні. В цей час зростає прагнення відстояти власну дорослість, довести самостійність, самоствердитися у певній позиції в референтній групі та у спілкуванні з однолітками. Також у підлітковому віці відбувається вирішення дитиною кризи ідентичності, коли зростаюча особистість вчиться поводитися і засвоює нові соціальні ролі, адаптується до мінливих умов середовища, яке перестає задовольняти її потреби.

Провідним соціопсихологічним чинником, що сприяє виникненню адиктивної поведінки у підлітків, є реакція групування з підлітками. І. П'ятницька вказує, що виникнення в підлітків інтересу до вживання алкоголю і наркотиків, насамперед, - це прояв дослідницької реакції, властивої їхньому віку [3, с. 60]. А. Гусєв підтверджує вказану думку, зазначаючи, що «у підлітків мотивами початкового вживання психотропних речовин (алкоголю зокрема) виступають цікавість, можливість безкарно порушити заборону, ризикнути. Надалі це стає засобом самоствердження, отримання «кайфу», зняття психологічних бар'єрів, проявом бравади, засобом втечі від «сірої», «нудної», «монотонної» реальності» [4, с. 114].

Водночас небезпека навіть епізодичного вживання алкоголю полягає в тому, що поступово підліток привчається вирішувати виникаючі проблеми за допомогою цього деструктивного способу відходу від жорстокої реальності. І при виникненні наступних проблем він знову і знову може повертатися до адиктивних проявів поведінки, що закріплюватиме цей спосіб подолання. Так формується стійка схильність до вживання алкоголю, яку важко подолати. Саме тому найголовнішим завданням у роботі з попередження адиктивної поведінки у підлітків є профілактика і запобігання навіть епізодичному вживанню алкоголю чи інших психотропних речовин.

За ствердженням О. Песоцької, метою психокорекційної роботи з підлітками

для попередження і подолання адиктивної поведінки, є «оптимізація, виправлення і приведення до норми будь-яких психічних функцій людини, відхилення від оптимального рівня його індивідуально-психологічних особливостей і здібностей» [1, с. 128]. Дослідниця вказує, що «в практичній діяльності при подоланні різних форм адиктивної залежності використовують різноманітні методи й засоби. Їх поділяють на консультативні, корекційні, психотерапевтичні та психофармакологічні». При цьому при подоланні алкогольної залежності, крім індивідуальної, також використовуються групові методи. В терапевтичних групах успішно використовуються гештальттерапія, психодрама, транзактний аналіз, арт-терапія, казкотерапія тощо» [1, с. 129].

За Д. Пенішкевич [5], у корекційній роботі з підлітками, які мають епізодичний досвід вживання алкоголю, слід організувати групову діяльність, спрямовану на:

- профілактику причин і наслідків вживання алкоголю за допомогою проведення групових дискусій, диспутів, рольових ігор, ділових ігор, бесід з метою формування в учнів уміння чітко формулювати аргументи проти алкоголю, навичок протистояти тиску однолітків;

- організацію вільного часу учнів, влаштування змістовного дозвілля, здійснення антиалкогольного виховання для формування у них стійких переконань проти вживання алкоголю;

- антиалкогольну освіту, розширення знань про шкідливий вплив алкоголю на здоров'я і соціальну активність підлітків тощо [5, с. 326].

Отже, найголовнішим завданням у корекційній роботі з превенції виникнення адиктивної поведінки у підлітків є профілактика і запобігання навіть епізодичному вживанню алкоголю чи інших психотропних речовин. Важливим напрямом роботи психолога з підлітками є проведення корекційних заходів, спрямованих на групову роботу під час психологічних тренінгів (у формі дискусій, диспутів, рольових і ділових ігор, вправ для формування навичок протистояти тиску однолітків). При цьому в корекційній роботі з підлітками, які мають епізодичний досвід вживання алкоголю, важливо мотивувати їх до приведення до норми будь-яких психічних функцій, щоб успішно самореалізовуватися у навколишньому світі без агентів адикції.

Ключові слова: схильність до вживання алкоголю; епізодичний досвід; корекційна робота; профілактика виникнення залежності; підлітковий вік.

Список використаних джерел

1. Песоцька О. П. Подолання адиктивних залежностей особистості. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. 2012. № 1 (236). С. 127–134.
2. Банникова Д. Я., Горчакова А. Н. Мотивация употребления психоактивных веществ учащимися профессионального лицея. Журнал «Вестник Псковского государственного университета». 2012. Вып. 1. С. 98–105.
3. Пятницкая И. Н. Общая и частная наркология. Руководство для врачей. Москва : Медицина, 2018. 640 с.

4. Гусєв А. І. Психологія соціально деадаптованої поведінки. Міжнародна конференція «Впровадження відновного правосуддя в Україні: висновки та перспективи» (Київ, 20-21 квітня 2006 р.). Київ, 2006. С. 114–117.
5. Пенішкевич Д. І., Тимчук Л. І. Девіації як соціально-педагогічна проблема. Соціальна педагогіка : модульна технологія навчального курсу. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. С. 312–330.